त्वधोऽतस्तत्रोदयादधो वारप्रवृत्तिरिति सर्वं निरवद्यम्" प्रमि० ।

देशिक त्रि० देशे प्रसितः ठन् । १पथिके हेमच० । देश उपदेशः तत्र प्रसितः । २गुर्वादौ "धर्माणां देशिकः साक्षात् स भविष्यति धर्मभाक्" भा०अ०१४७अ० ।

देशिन् त्रि०दिशति दिश–णिनि । १देशके स्त्रियां ङीप् सा च २तर्ज्जन्यां शब्दच० "कनिष्ठादेशिन्यङ्गुष्ठमूलान्यग्रं करस्य च । प्रजापतिपितृब्रह्मदेवतीर्थान्यनुक्रमात्" याज्ञ०

देशी स्त्री रागिणीभेदे सा च दीपकरागस्य भार्य्या

देशीय त्रि० देशे भवः गहा० छ । देशभवे "इति पाश्चात्त्य देशीयाः पठन्ति" रघु० "सुरते कर्णमूलेषु यच्च देशीय भाषया । दम्पत्योर्जल्पितं मन्दं मन्मनं तद्विदुर्बुधाः" कामशास्त्रम् ।

देशित त्रि० दिश–णिच् कर्मणि क्त । उपदेशप्रेरिते "काकेभ्यो रक्ष्यतामन्नमिति बालोऽपि देशितः । उपघातप्रधानत्वान्न श्वादिभ्योऽपि रक्षति" मीमांसाकारिका ।

देशीयवराडी पु० रागिणीभेदे "देशीयवराडीरूपक तालेन गीयते" गीतगो०

देश्य त्रि० दिश–कर्मणि ण्यत् । १उपदेश्ये २पूर्वपक्षे न० शब्दरत्ना० देशे भवः दिगा० यत् । ३दशभवे त्रि० अस्य अकर्मधारये तत्पुरुषे उत्तरपदस्थस्य वर्ग्या० आद्युदात्तता ।

देष्ठ त्रि० अतिशयेन दाता दातृ+अतिशायने इष्ठन् तृणोलोपे गुणः । दातृतमे "वसुदेष्ठः सुन्वते भुवः" ऋ०८।६६।६

देष्णु त्रि० दा–इष्णुच् गुणः । दातरि उज्ज्वल०

देह पु०न० दिह–घञ् । १शरीरे स च स्थूलसूक्ष्मकारणभेदात् त्रिविधः । अङ्गशब्दे गात्रशब्दे च विवृतिः सूक्ष्मदेहस्यैव भोगो ब्रह्मवैवर्त्तपु० दर्शितो यथा

तत्र यमं प्रति सावित्रीप्रश्नः "स्वदेहे भस्मसाद्भूते यान्ति लोकान्तरं नराः । केन देहेन वा भोगं भुञ्जते च शुभाशुभम् । देहो वा किंविधो ब्रह्मन् ! तन्मे व्याख्यातुमर्हसि" तत्र यमस्योत्तरम् "शृणु देहविवरणं कथयामि यथागमम् । पृथिवी वायुराकाशस्तेजस्तोयमिति स्फुटम् । देहिनां देहबीजञ्च स्रष्टुः सृष्टिविधौ परम् । पृथिव्यादिपञ्चभूतैर्यो देहो निर्मितो भवेत् । स कृत्रिमो नश्वरश्च भस्मसाच्च भवेदिह । वृद्धाङ्गुष्ठप्रमाणञ्च यो जीवः पुरुषः कृतः । बिभर्त्ति सूक्ष्मदेहन्तं तद्रूपं भोगहेतवे । स देहो न भवेद्भस्म ज्वलदग्नौ यमालये । जलेन नष्टो देहो वा प्रहारे सुचिरे कृते । न शस्त्रे च न चास्त्रे च न तीक्ष्णकण्टके तथा । तप्तद्रवे तप्तलौहे तप्तपाषाण एव च । प्रतप्तप्रतिमाश्लेषेऽप्यत्यूर्द्ध्वपतनेऽपि च । न च दग्धो न भग्नश्च भुङ्क्ते सन्तापमेव च । कथितं देहवृत्तान्तकारणञ्च यथागमम्" स्थूलश्च नश्वरः । "अन्तवन्त इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरिणः" गीता । सूक्ष्मादित्रैविध्यं सां०का०त०कौ०

"सूक्ष्मा मातापितृजाः सह प्रभूतैस्त्रिधा विशेषाः स्युः । सूक्ष्मास्तेषां नियताः मातापितृजा निवर्तन्ते" सां०का० "त्रिधा विशेषाः स्युः । तान् विशेषप्रकारानाह सूक्ष्मा इत्यादि सूक्ष्मदेहाः परिकल्पिताः (१) मातापितृजाः षाट्कौशिकाः तत्र मातृतो लोमलोहितमांसानि, पितृतस्तु स्नाय्वस्थिमज्जान इति षट्कोगणः । प्रकृष्टानि महान्ति भूतानि प्रभूतानि तैः सह सूक्ष्मशरीरमेकोविशेषः मातापितृजो द्वितीयः महाभूतानि तृतीयः । महाभूतवर्गे च घटादीनां निवेशः इति । सूक्ष्ममातापितृजयोर्देहयोर्विशेषमाह सूक्ष्मास्तेषां विशेषाणां मध्ये ये, ते नियताः, नित्याः मातापितृजा निवर्तन्ते रसान्ता वा भस्मान्ता वा विड़न्ता वेति सूक्ष्मशरीरं विभजते" त०कौ०

"पूर्वोत्पन्नम(श)सक्तं नियतं महदादिसूक्ष्मपर्यन्तम् । संसरति निरुपभोगं भावैरधिवासितं लिङ्गम्" सां०का० प्रधानेनादिसर्गे प्रतिपुरुषमेकैकमुत्पादितम् अस(श)मव्याहतं शिलामप्यनुविशति नियतम् आ चादिसर्गात् आ च महाप्रलयादवतिष्ठते । महदादिसूक्ष्मपर्यन्तं महदहङ्कारैकादशेन्द्रियपञ्चतन्मात्रपर्यन्तम् एषां समुदायः सूक्ष्मशरीरं शान्तघोरमूढैरिन्द्रियैरन्वितत्वाद्विशेषः । नन्वस्त्वेतदेव शरीरं भोगायतनं पुरुषस्य, कृतं दृश्यमानेन षाट्कौशिकेन शरीरेणेत्यत आह संसरतीति उपात्तमुपात्त षाट्कौशिकं शरीरं जहाति हायं हायं चोपादत्ते कस्मात् ? निरुपभोगं यतः, षाट्कौशिकं शरीरं विना सूक्ष्मं शरीरं निरुपभोगं, तस्मात्संसरति । ननु धर्माधर्मनिमित्तः संसारः न च सूक्ष्मशरीरस्यास्ति यद्योगः, तत्कथं संसरतीत्यत आह भावैरधिवासितं धर्माधर्मज्ञानाज्ञानवैराग्यावैराग्यैश्वर्य्यानैश्वर्य्याणि भावास्तदन्विता बुद्धिः तदन्वितञ्च सूक्ष्मशरीरमिति तदपि भावैरधिवासितं यथा सुरभिचम्पकसम्पर्काद्वस्त्रं तदामोदवासितम्भवति तस्माद्भावैरेवाधिवासितत्वात्संसरति । कस्मात्पुनः प्रधानमिव महाप्रलयेऽपि तच्छरीरं न तिष्ठतीत्यत आह